

STRATEGIJE I METODE RADA U METODICI NASTAVE

Dragana Aleksić

Univerzitet PIM, Filozofski fakultet, Despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka,
Bosna i Hercegovine, gagalukic86@hotmail.com

SAŽETAK

Načini rada u nastavi se razlikuju od nastavnika do nastavnika, kao i zbog drugih razloga koji direktno utiču na sam proces izvođenja nastave. Nastavnici su ti koji mogu i trebaju da utiču na izbor nastavnih strategija i metoda rada. Nastavne strategije kao i metode je svakako potrebno osavremeniti i upotrebljavati shodno mogućnostima, potrebama i individualnim razlikama i interesovanjima učenika. Škola, takođe mora da bude opremljena potrebnim materijalom i tehničkim sredstvima, da bi se moglo pristupiti izboru nastavnih strategija i metoda rada. Sama metodika nastave jeste kompleksna, pa samim time zahtijeva poseban pristup pri izboru nastavne aparature za neposredan rad sa učenicima. Osim opštih metoda rada kao što su metoda usmenog izlaganja, metoda nastavnog razgovora, rad na tekstu i sl., potrebno je primijenjivati i saradničko učenje - kooperativni rad, grupno učenje, nastavne radionice kao nove metode rada itd. Što se tiče nastavnih strategija potrebno je uvoditi nove, kao što su nove strategije učenja, problemsko učenje, heuristička nastava, učenje otkrivanjem i sl. Cilj rada se prvenstveno odnosi na zamjenu starih načina rada novim, inovativnim sa boljim rezultatima, gdje dolazimo do problema istraživanja koji se prije svega odnosi na transformaciju starog načina učenja u novi putem novih nastavnih strategija i metoda rada i učenja, o kojima ćemo svakako detaljnije govoriti kroz sam rad. Savremena metodika nastave kao naučna disciplina takođe podrazumijeva savremeni pristup u radu, te je potrebno iskoristiti te mogućnosti i preporuke. Da zaključimo, nastavni proces svakako treba osavremeniti novim načinima rada, ali uz fizički kontakt i živu riječ nastavnika, te kroz saradnju i zajednički rad nastavnika i učenika. Tada ćemo dobiti najbolje rezultate.

Ključne riječi: Strategije, metode, nastava, metodika nastave.

UVOD

Strategije i metode rada su veoma važne za sam rad i nastavni proces u razrednoj nastavi. Veoma je važno pravilno izabrati djelotvorne metode i načine rada. Učenici u razrednoj nastavi su veoma zainteresovani za učenje i učešće u vaspitno-obrazovnom procesu. Svakako im treba posvetiti dovoljno pažnje i potruditi se da im se osigura adekvatna nastava i njen nastavni proces. Učenike svakako treba uvoditi u nove načine i sisteme učenje, te pokloniti pažnju novim nastavnim strategijama, kao i dozvoliti učenicima da aktivno učestvuju u radu i učenju. Vrlo je bitno uključiti učenike u istraživanja, saradnju, samostalno učenje, traganje za novim rješenjima, kako bi se došlo do najboljih mogućih rezultata. Opšte je poznato da učenici žele da se pokažu, da svoj trud i rad predstave na najbolji mogući način, a nama kao prosvetnim radnicima je zadatak da im omogućimo najbolje uslove i pomognemo u sticanju novih znanja, te da ih i daljem usmjeravamo, bez obzira na njihova postignuća.

METODIKA NASTAVE

Metodika nastave je posebna nauka, odnosno naučna disciplina. Sve nauke su veoma važne kada je riječ o obrazovanju uopšte, ali metodika je posebno važna i zasigurno zauzima značajno, ako ne i najznačajnije mjesto u sistemu ovih nauka, jer znamo da je bez nje nemoguć i nezamisliv vaspitno-obrazovni proces na kome sve počinje i koji je sigurno stub društva nakon porodice. Metodika je utemeljena u pedagogiji, ona je u naučnoj usmjerenosti, po predmetu istraživanja, po namjeni i funkciji, po karakteru i zadacima, po nastanku i razvoju izrazito pedagoška nauka, grana

ili disciplina u razgranatom sistemu pedagoške nauke koja proučava i unapređuje vaspitno obrazovni proces u nastavi odgovarajućeg nastavnog predmeta ili šireg vaspitnog područja (Vukasović, 1986). Metodичke oblasti predstavljaju organizacionu formu izvođenja odgojnog rada. To su: naučno-predmetna, odnosno nastavna oblast koja podrazumijeva rad nastavnika i učenika na časovima nastave (redovne, dopunske, dodatne i druge). Metodika vaspitnog rada u odjeljskoj zajednici odnosi se na aktivnost koju nastavnik, kao odjeljski starješina, ostvaruje sa učenicima na časovima odjeljske zajednice, ili u drugim aktivnostima kao razredni, odnosno odjeljski starješina. Metodika vaspitnog rada u nastavnim aktivnostima obuhvata rad učeničkih sekcija, klubova, organizacija, udruženja i slično. Istraživanje vaspitne teorije i prakse vaspitnog rada treba podsticati i bogatiti. Područja metodike vaspitnog rada odnose se na pedagoški poznata vaspitna područja: intelektualno, moralno, estetsko, fizičko i radno (Simić, 2015). Možemo napomenuti da su sva ova područja vrlo važna i značajna, te jedno drugo nadopunjuju. Nemoguće je obavljati dobru nastavu kao i praksu bez njih i njihovog učesšća u vaspitno-obrazovnom procesu uopšte.

STRATEGIJE RADA U RAZREDNOJ NASTAVI

Strategija je pojam pod kojim „podrazumijevamo način postizanja cilja“ (Anić, 1999). Strategije u u didaktici i metodici „obuhvataju metode i postupke, odnosno način aktiviranja učesnika vaspitno-obrazovnog procesa na ostvarivanju zadataka vaspitanja i obrazovanja“ (Bognar i Matijević, 2002). Nastavne strategije predstavljaju jedinstvo i uzajamno djelovanje personalnih i apersonalnih medija u interakcijskim odnosima nastavnika i učenika u različitim brojčanim formacijama, postupcima (metodama) u nastavnim situacijama koje omogućavaju visok stepen saradnje, organizacije, izvođenja vrednovanja kreativnog nastavnog procesa. U tradicionalnim nastavnim strategijama nastavnici su u centru aktivnosti, subjekti su nastave, dok su učenici pasivni, objekti su nastave, sjede, slušaju i gledaju, nastavnici ih na časovima poučavaju, a uče kod kuće. U ovoj situaciji poučavanje je odvojeno od uvježbavanja. Slabosti koje proizilaze iz dalje zastupljenosti tradicionalnih strategija u nastavi su brojne. Neke od tih slabosti su:

- rad učenika u velikim timovima, rijetko u partnerskim i manjim istraživačkim timovima;
- između učenika i nastavnika odnosi su kruti i hijerarhijski;
- učenici se ne osposobljavaju da primjenjuju metode i tehnike efikasnog učenja i samostalnog istraživačkog rada;
- forsira se knjiško, verbalno i formalističko učenje, a zapostavlja kreativnost;
- učenici zbog nedovoljne slobode u školi doživljavaju je kao izvor stresa, a nastavu i učenje kao prisilu (Simić, 2015).

Nasuprot tradicionalom nastavi i njenim strategijama, savremene strategije u nastavi trebaju učenicima osigurati raznovrsna znanja, kao što su: metodološka znanja, odnosno znanja o znanjima, tehnička znanja, socijalne, emocionalne, radno-akcione i druge kompetencije. Novim strategijama treba usmjeriti i osposobiti učenike za učenje „učenja“, samoobrazovanje, odnosno permanentno obrazovanje. Savremenim strategijama treba omogućiti novo promišljanje kurikuluma. Didaktičari različito klasifikuju nastavne strategije. Tako imamo podjelu na:

- strategije poučavanja (problemsko, heurističko i programirano poučavanje);
- strategije učenja (učenje otkrivanjem; istraživanjem, simulacija: igre, igre uloga, strateške igre, projekt, a sve obilježava – iskustveno učenje);
- strategije doživljavanja i izražavanja doživljenog (receptivno, produktivno);
- strategije vježbanja (učenje učenja, učenje stranih jezika, učenje praktičnih radnji potrebnih u učenju i svakidašnjem životu);
- strategije stvaranja (metode i postupci koji podstiču različite oblike stvaranja); Prema socijalnim oblicima rada takođe možemo izvršiti podjelu strategija u nastavi na:
- strategije primjerene u radu s velikim grupama (predavačka nastava, demonstracija s vježbama, rasprava, pitanja s odgovorima, video nastava);
- strategije primjerene radu s malim grupama (seminar, radionica, izvanučionička nastava, igre oluje ideja, simulacije, rad u grupama);

- strategije za individualni rad (projekt, mentorski rad i učenje na daljinu), (Isto).

Moramo napomenuti da ovakvim načinom rada i ovim strategijama učenicima možemo osigurati veoma kvalitetnu, korisnu i primjenjivu nastavu. Znanja stečena ovakvim načinima rada svakako će ostati pohranjena u dugoročnoj memoriji učenika, u dugtrajnijem pamćenju i znanju, što nam svakako i jeste cilj. Na ovaj način pripremamo buduće naraštaje za samostalno učenje i obrazovanje, kao i djelovanje u budućim situacija koje život i okruženje donose.

SAVREMENE NASTAVE METODE

Riječ metoda grčkog je porijekla (*methodos*), izvorno znači put, način izlaganja, smišljen i planski postupak. Pod metodom se podrazumijeva način i postupci koji se primjenjuju da bi se ostvario neki cilj. U nauci, metoda predstavlja put utvrđivanja naučne istine. Izbor metoda zavisi od svojstva neke aktivnosti i cilja koji se želi ostvariti. Često se zbog pogrešnog metodološkog postupka cilj nikako ne ostvari. Da bi nastavnik u nastavnoj situaciji ostvario postavljene ciljeve i zadatke on mora primijeniti odgovarajuće metode.. nastavnik mora imati teoretska saznanja i iskustvo da izabere najprikladnije nastavne metode i da ih primijeni. Pojam nastavnih metoda različiti autori različito definišu. Navešćemo nekoliko definicija: „Nastavne metode su načini rada u nastavi. Budući da u nastavi rade nastavnik i učenici, svaka metoda ima dvostrano značenje, tj. odnosi se na način rada nastavnika i učenika. Nastavnici primjenjuju nastavne metode prilikom izvođenja pojedinih etapa nastavnog procesa, od uvođenja do provjeravanja, pa i učenici na tim istim etapama primjenjuju sa svoje strane nastavne metode radi sticanja znanja i razvijanja sposobnosti. To znači da su nastavne metode sastavni dio nastavnog rada na svim dijelovima nastavnog procesa i to uvijek u njihovoj dvostranosti s obzirom na nastavnika i učenika“ (Poljak, 1985). U razvoju didaktičke teorije i prakse uglavnom su se izdiferencirale sljedeće nastavne metode: 1. usmenog izlaganja; 2. razgovora; 3. ilustrativnih radova; 4. demonstracija; 5. praktičnih i laboratorijskih radova; 6. pisanih radova; 7. čitanja i rada na tekstu (Vilotijević, 2000).

U daljem tekstu ćemo i objasniti nekoliko nastavnih metoda koje su veoma značajne za rad u nastavi. Metoda razgovora se vrlo često koristi u nastavi svih nastavnih predmeta. Sastoji se od pitanja i odgovora gdje najčešće pita nastavnik, a odgovaraju učenici, ali može i obrnuto. Metoda razgovora drugačije se naziva dijaloška i erotematska metoda. Javila se kao metoda podučavanja od prvih početaka škole. Riječ dijalog (od grčkog *dialogos*) znači razgovor u dvoje. Njime je označavana i literarna umjetnička forma koju su u antičkoj filozofiji koristili sofisti, Sokrat i Platon. Erotema (*erotherma*) – pitanje, pa je razgovor nastavna metoda u kojoj jedan pita, a drugi odgovara. Ovu metodu koristio je Sokrat. Oba ova termina ne „pokrivaju“ današnji pojam metode razgovora. Nastavni razgovor ne mora biti u dvoje, može se voditi u vidu rasprave. Pod metodom razgovora se podrazumijeva takva metoda u kojoj se nastavni zadaci ostvaruju u obliku pitanja i odgovora, ili u obliku rasprave. Poljak metodu razgovora definiše kao način rada u nastavi u obliku dijaloga između nastavnika i učenika, pa i između učenika. Strukturni elementi metode razgovora su pitanje i odgovor ili impuls (govorni, predmetni, mimikom). Impuls se koristi kod nepotpunog učenikovog odgovora. Njime se učenik podstiče na potpun odgovor. Ova metoda se u nastavi najčešće koristi prilikom ponavljanja, uvježbavanja i provjeravanja znanja, pa i prilikom obrade novog gradiva. Razgovor u nastavi vrlo je sličan naučnom i stručnom razgovoru. On je tematski određen, logički je struktuisan i usmjeren je određenom cilju. Ovim razgovorom učenici sa nastavnikom ne otkrivaju nove naučne spoznaje već nastoje savladati didaktički oblikovane sadržaje. Logička struktuisanost u nastavnom razgovoru prilagođena je misaonim mogućnostima učenika i podređena je savladavanju nastavnog sadržaja (Simić, 2015).

Metoda praktičnih radova se svakako može navesti kao jedna od savremenih iako je postojala i ranije, ali se slabo primjenjivala. U didaktičkoj literaturi često naziva laboratorijskom metodom. Mnogi autori razdvajaju ovu metodu od metode laboratorijskih radova. Navode da se metode praktične djelatnosti dijele na laboratorijske metode i metode praktičnih zanimanja. Ove dvije metode se više, češće i šire primjenjuju u nastavi-prirodno naučnih disciplina, ali takođe u nastavi radno-tehničkog obrazovanja, fizičkog vaspitanja, likovnog vaspitanja, opšte narodnoj odbrani, praktičnoj obuci i zanimanju u radionicama i proizvodnim objektima, kao i u društveno-korisnom

radu. Za izvođenje praktičnog rada mogu se koristiti redovni nastavni časovi, posebni dani, jedna radna sedmica, a u srednjim školama i fakultetima može se obavljati profesionalna, radna praksa u odgovarajućim institucijama. Faze kroz koje prolazi praktičan rad su sljedeće: sticanje teoretskih znanja, primjena i davanje radnih zadataka i uputstava za rad, podjela učenika na grupe, neposredno izvršavanje zadataka (praktična aktivnost), analiza i vrednovanje urađenih zadataka. Tokom pripremanja radnih zadataka nastavnik mora voditi računa o njihovoj didaktičkoj funkciji. Potrebno je da prouči vaspitno-obrazovni sadržaj i izabere zadatke koji se pogodno mogu ostvariti praktičnim radom. Realizacija može biti povjerena i nekom licu sa strane (mentoru) koji nadzire praktičnu aktivnost učenika, savjetuje ga, upućuje, koriguje. Za izvođenje praktičnog rada neophodno je obezbijediti materiju, energiju, organ rada i oruđe za rad. Od oruđa za praktičan rad treba pripremiti razne vrste neophodnih alatki. Uspjeh primjene metode praktičnih radova zavisi će od teorijskog nivoa nastave i same organizacije praktičnog dijela, od toga koliko je upućen mentor u rad s učenicima, od stepena povezanosti škole sa ustanovama u kojima se izvodi praksa, od motivisanosti učenika i nastavnika i mnogih drugih načina rada (Simić, 2015). Praktični radovi omogućuju učenicima njihovo sagledavanje i pokazivanje onoga što su postigli u odrenjem trenutku, periodu ili školovanju uopšte. Učenicima je potrebno obezbijediti materijal za rad, ujednačiti grupe u kojima će raditi, te prostor gdje su u mogućnosti izvoditi eksperimente. Savremena škola upravo i zahtijeva od učenika i nastavnika saradnju u sticanju znanja, kao i postizanje najboljeg mogućeg uspjeha (Aleksić i Kudumović, 2021). Učenici praktično što nauče i urade, ostaje veoma značajno i korisno za buduće obrazovanje.

EKSPERIMENT

Laboratorijskom metodom učenici se osposobljavaju da vrše samostalno eksperimentisanje zbog čega se često i naziva laboratorijski eksperiment. Vilotijević navodi dva načina sticanja znanja putem eksperimenta. Jedan je da se na osnovu eksperimenta saznaju činjenice, da se one uopštavaju i tako dolazi do zakona koje učenici treba da usvoje. To je duži i složeniji put. Drugi način je da se eksperimentom dokažu i potvrde znanja sa kojima su se učenici teorijski prethodno upoznali. I jedan i drugi način omogućuju da učenici steknu duboka i trajna znanja. U nastavi se često primjenjuje nastavno-istraživački eksperiment (Vilotijević, 1999a). Rješavanje eksperimentalnih zadataka je samostalniji oblik praktičnog rada. Ovi zadaci se koriste u okviru dodatne nastave i u nastavi slobodnih aktivnosti. Učenici u praktičnom radu, ako mu pristupe stvaralački, koriste naučno-popularnu literaturu, dopunjuju znanja, razrađuju eksperiment, izvode eksperiment, teorijski provjeravaju pretpostavke, posmatraju, objašnjavaju usmeno i pismeno svoje rezultate.

Ranije je bilo nezamislivo da učenici rade eksperimente. Današnja savremena škola takav vid učenja i sticanja znanja podržuje. Na taj način učenici kao i njihovi učitelji/nastavnici stiču nova iskustva i znanja, pokazuje stečeno znanje i pripremaju se za buduća učenja i istraživanja. Veoma je potrebno raditi ovim tempom, te na taj način osigurati kvalitetnu i efikasnu nastavu za učenike.

METODOLOGIJA

Sam cilj istraživanja se odnosio na utvrđivanje i ispitivanje načina rada sa učenicima od strane nastavnika, učitelja, te unapređenje vaspitno-obrazovnog procesa, a problem istraživanja je u stvari predstavljao transformaciju tradicionalnih metoda i strategija rada u savremene i nove. Urađeno je kraće istraživanje u Osnovnoj školi Liješće na području Opštine Brod. Urađen je intervju sa učenicima od drugog do petog razreda, ukupno 100 ispitanika. Posmatrali smo njihovo mišljenje o načinima rada, koje više preferiraju i od čega imaju više koristi, te koje im je zanimljivije, lakše i efikasnije učenje. Koristila se tehnika intervjuisanja pomoću instrumenta istraživanja protokola za intervju. Nekoliko odgovora smo prikazali i u ovom radu:

Na pitanje, Volite li više raditi u paru ili samostalno?

„Učenici su davali odgovore da žele rad u parovima, da tako se nadopunjavaju, pomažu i saraduju.“

Na pitanje, da li vam je zanimljivije učiti iz knjige samo bez nekih konkretnih primjera u praksi, rekli su da žele da uče istraživanjem, uz pomoć tehnologija, da izvode eksperimente u laboratorijama, te da istražuju u prirodi.

Na pitanje, da li žele često raditi i učiti samo pomoću metode razgovora, ili žele nešto više? „Rekli su da najviše vole časove na kojima mogu razgovarati, ali posebno ako mogu pokazati šta su naučili i uradili, odnosno da primjenjuju metodu demonstracije i ilustracije, jer im je tako mnogo interesantnije, te takav način rada ostavlja na njih dugotaran pozitivan utisak.

Na pitanje, kako volite da prikažete svoj rad i uspjeh?

„Odgovarali su da žele takmičenja na nivou škola, kao i takmičenja recimo iz prirode i društva u laboratorijama, gdje mogu pokazati stečeno znanje, a takođe da učestvuju i u pripremi botaničkih bašti.

ZAKLJUČCI

Moderno društvo mijenja sve iz korijena. Slažemo se da su živa riječ nastavnika i fizički kontakt neizostavni dio vaspitno-obrazovanog procesa, međutim smatramo da oni trebaju biti malo drugačiji nego što je to bilo ranije. Učenicima je danas dostupno mnoštvo informacija, mi ih samo trebamo usmjeriti na pravi put i sarađivati sa njima. Učenici se ovakvim načinom rada pripremaju i za buduće obrazovanje kao i učenju odgovornosti i preuzimanju svojih obaveza i rizika. Svakako u škole treba ulagati, obrazovati stalno nastavni kadar i pomagati im an stvaranju novog korisnog okruženja za učenje i sticanje znanja našim budućim naraštajima. Pomoću novih strategija i metoda rada, kao i novih nastavnih sistema i načina učenja učenici su spremni da pokažu znanje u praksi i budućem životu. Vidjeli smo da žele drugačije učenje, da su aktivniji u ovom novom inovativnom načinu učenja i rada, kao i to da pokazuju veliko interesovanje za razna istraživanja, takmičenja, stvaranja nekih novih ideja i sl., koja će svakako otvoriti put ka nekim novim i drugačijim istraživanjima.

LITERATURA

- Aleksić, D. i Kudumović, M. (2021). *Savremena škola*. Sarajevo: Pedagoški fakultet.
- Anić, V. (1999). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi liber.
- Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Poljak, V. (1985). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simić, K. (2015). *Osnove metodike nastave*. Brčko: Evropski univerzitet.
- Vilotijević, M. (1999). *Didaktika I*. Beograd: naučna knjiga. Učiteljski fakultet.
- Vilotijević, M. (1999a). *Didaktika II*. Beograd: naučna knjiga. Učiteljski fakultet.
- Vukasović, A. (1986). Utemeljenje metodike u pedagogiji. U *Metodika u sustavu znanosti i obrazovanja*, (46 – 57).

STRATEGIES AND METHODS OF WORK IN TEACHING METHODOLOGY

Dragana Aleksić

University PIM, Faculty of Philosophy, Despota Stefana Lazarevića bb, 78000 Banja Luka, Bosnia and Herzegovina, gagalukic86@hotmail.com

ABSTRACT

Teaching methods differ from teacher to teacher, as well as for other reasons that directly affect the teaching process itself. Teachers are the ones who can and should influence the choice of teaching strategies and methods of work. Teaching strategies and methods certainly need to be updated and used in accordance with the possibilities, needs and individual differences and interests of students. The school must also be equipped with the necessary materials and technical means, so that the choice of teaching strategies and working methods can be approached. The teaching methodology itself is complex, and therefore requires a special approach when choosing teaching equipment for direct work with students. In addition to general methods of work such as the method of oral presentation, the method of teaching conversation, work on the text, etc., it is necessary to apply collaborative learning - cooperative work, group learning, teaching workshops as new methods of work, etc. Regarding teaching strategies, it is necessary to introduce new ones, such as new learning strategies, problem-based learning, heuristic teaching, learning by discovery, etc. The aim of the paper is primarily to replace old ways of working with new, innovative ones with better results, where we come to the research problem which primarily refers to the transformation of old ways of learning into new ones through new teaching strategies and methods of work and learning. through the work itself. Modern teaching methodology as a scientific discipline also implies a modern approach to work, and it is necessary to use these opportunities and recommendations. To conclude, the teaching process should certainly be modernized with new ways of working, but with physical contact and the living word of the teacher, and through cooperation and joint work of teachers and students. Then we will get the best results.

Keywords: Strategies, methods, teaching, teaching methodology.